

НАПРЯМ 9. МЕНТАЛЬНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ Й МІФОТВОРЧІСТЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-29>

Олійник У. В.,

студентка III курсу

Фахового коледжу «Освіта»

ЗВО «Відкритий міжнародний університет

розвитку людини «Україна»

Науковий керівник: Маслянікова І. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,

*доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ОБРАЗИ В ТВОРАХ ЯК ФРАГМЕНТ КУЛЬТУРИ ДЕРЖАВИ

Анотація. Дані матеріали розкривають тему ментальних репрезентацій, закладених нам з дитинства через казкових персонажів. Спостерігаючи за ними, діти повторюють поведінку своїх улюблених героїв, що відображається на їхньому житті. В цій доповіді представлений аналіз творів різних країн.

Ключові слова: казки, культура.

Oliinyk U. Images in works as a fragment of state culture

Summary. The following materials reveal the topic of mental diversity representations that have been following us since childhood through fairy-tale characters. Watching them, children repeat the behavior of their favorite characters, which is reflected in their lives. This report presents an analysis of multiple works from different countries.

Key words: fairy tales, culture.

Будучи малими, ми починаємо вивчати світ. І не малу роль в цьому відіграють казки, оскільки саме в них передається світогляд, притаманний даному народу, та розуміння тих чи інших понять. Саме казки є одним з аспектів, які створюють великий пласт культури цієї чи іншої країни. Частіше за все в казкових персонажів закладаються характеристики, які є найбільш важливими для людини в тій чи іншій

місцевості. Тому, читаючи казки різних народів світу, можна в певному сенсі передбачити, які принципи по життю, риси характеру, навички, тощо, можуть мати представники конкретного народу.

За думкою К.Д. Ушинського будь-який народ у своїй літературі, починаючи з народної пісні, прислів'я, казки, і закінчуючи драмою і романом, висловлює свої уявлення про те, якою має бути людина. «Народ прикрашає цю ідеальну людину всіма кращими якостями душі своєї, і якщо народний ідеал людини не завжди узгоджується з правилами суворої християнської моралі, то це лише тому, що сама християнська мораль не цілком ще вкоренилася в тому або іншому народі; але яким би не був цей ідеал, він завжди відображає собою міру самосвідомості народу, його погляд на якості і чесноти, висловлює народну совість» [4].

Розпочнемо з образів, закладених в українських казках.

Перш за все, до уваги хочу взяти образ Котигорошка – хлопчика, який, незважаючи на юний вік, мав велику силу. В різних творах його образ описується по-різному, але є спільні характеристики. Наприклад, аллюзивний (той, що повертає до минулих текстів) спосіб в поемі «Енеїда» Івана Котляревського, яка містить згадку про Котигорошка: Вулкан викував його разом з іншими героями українських казок на щиті Енея [1], і в цьому ж моменті зазначається про «найлуччі лицарські діла», і загалом, саме цей образ, як символ сили і мужності, у вигляді прізвиська (прізвиська) впливає в таких творах, як: «Вітька+Галя, або Повість про перше кохання» В. Чемериса; «Дорогою ціною» М.Коцюбинського; «Котигорошкові світанки» В. Зубача, тощо.

За образ розсудливої, господарської, запасливої, а також хитрої та шахрайоватої постаті, схильної поглузувати з ворогів, безоглядно дошкуляючи їм різними капостями, виступає персонаж Лис Микита – персонаж поеми «Лис Микита. З німецького переробив Іван Франко» І. Франка, в якій було 9 пісень і яка першопочатково вийшла в дитячому журналі «Дзвонік». Варто зауважити, що Микита мав вміння підлещуватися, а так само мав неабияку харизму, і саме ці навички допомагали йому уникнути покарання. Чого тільки вартий фрагмент, коли його вели на страту: «Микита почав битися у груди і говорити, що багато нагрішив. Від дитинства він привчався до розбою, починав з курей, гусей, качок. Згодом крав ягнят і козенят, а далі побратався з Вовком Неситим: *«І коли я нині стою / Під смертельною вербою, / То його заслуга в тім»* [3].

Як можемо побачити, то попри все Микита стояв на своєму і знаходив можливість викрутитися з будь-якої ситуації.

Так само, цей персонаж з'являється і у сучасному мультсеріалі «Лис Микита» від кіностудії «Фреска». Це є ознакою того, що пам'ять про цього персонажа живе й досі.

На противагу, образом мудрості, винахідливості та кмітливості є Івасик-Телесик. Він є тим персонажем, який на перший погляд може виглядати, як звичайна дитина, але незважаючи на це, він достатньо кмітливий та винахідливий. Побачити це можна у фрагменті, де він сказавши, що не знає, як сісти на лопату, обдурює змію Олену, яка хотіла запекти його, внаслідок чого, та сама втрапляє в халепу.

Продовжуючи тему образів в казках я б хотіла більш детально зупинитися на країні з не менш цікавими казками – Польщі.

В цій країні за образ винахідливого та кмітливого персонажа виступає Заєць – герой казки «Справедливий заєць». У казці його роль не є основною, але саме завдяки йому головний герой долає ведмедя. Саме заєць радить причавити цього велетня сосною, аби він не з'їв головного героя, що дало їм змогу врятуватися втечу.

Тим часом, Яцусь – головний герой польської народної казки «Цвіт папороті» – навпаки, є образом персонажа, що є людиною, яка надмірно егоїстична, і боїться втратити те багатство, яке отримала. Це простежується в тому, що він не наважився порушити умову, що висунув Цвіт Папороті – він не поділився статками з батьками, коли приїхав до них, хоча мав таку можливість. Він побоювся, що сам втратить це багатство і залишиться ні з чим. Коли він все ж таки наважився віддати те, що мав, то побачив жахливі наслідки свого вчинку і те, що його батьки, залишившись в злиднях, загинули через відсутність харчів та належних умов проживання. Так само, він є прикладом людини, яка неочікувано отримала величезні за його мірками статки, проте, на жаль, не була готовою до того, аби розпорядитися ними правильно. Його історія нагадує нам, що не треба боятися втрачати хороше, адже невідомо, що буде далі. Тому що далі може бути не тільки погане, а й щось дуже добре, краще за попереднє. Також оповідання наголошує на тому, що варто робити все вчасно. І якщо хочеш зробити добру справу, але вагаєшся – краще зроби її, і саме зараз – щоб потім не жалкувати про можливість, яку було втрачено.

І на завершення пропоную переміститися на південний захід Європи – Іспанію.

Потрібно зазначити, що не тільки в нашій культурі зустрічається образ кмітливого хлопчика, що зміг обдурити лиходійку. Подібним до Івасика-Телесика образом є Перкіто – персонаж іспанської народної казки «Перкіто й Марікіта», що зміг здолати бабусю, яка з'їдала малих дітей. А саме, він попросив її навчити його танцювати на лопаті,

що й допомогло йому звільнитися, запікши її у полум'ї. Неочікуваним подарунком для хлопчика стали два чарівні хорти, що після цього вилізли із печі і в подальшому врятували його від неминучої смерті, яку хотіли влаштувати Перкіто підступні мисливці.

За образ персонажки, в чьому серці є місце любові та відданості, виступає сестра сімох братів з казки «Семеро круків». Це легко помітити по тому, як вона, почувши про своїх братів і халепу, що з ними трапилася, йде в далеку путь, аби врятувати їх від злих чар відьми, яка зачарувала братів, коли ті не послухалися батьків і продовжували сваритися, що аж розбили глек. Бачачи добрі наміри дівчини, їй починає допомагати Добрий Чаклун, даючи курячу кістку, яка допоможе відімкнути скляну скелю. Власне, в цій казці ми можемо бачити алегорію на життєві ситуації: коли людина хоче зробити добру справу, то навколо неї збираються однодумці, які готові підтримати її ідею і долучитися до виконання цієї справи.

Підсумовуючи те, що було написано в цій доповіді, хочу зазначити одне: в кожній країні є свої персонажі, які уособлюють ті чи інші чесноти та якості, але попри різницю культур, є подібними один одному. Так, в кожній країні цінуються такі чесноти, як: доброта, щедрість, відданість, чесність, кмітливість, цілеспрямованість; і так само не схвалюються: брехливість, заздрість, егоцентричність, агресивність, тощо. Така схожість і свідчить про те, що попри різність культур, все одно є незмінними моральні цінності, які об'єднують між собою на перший погляд різних людей.

Список використаних джерел:

1. Образ Котигорошка: літературна й анімаційна версії. *DSpace of Korolenko Poltava National Pedagogical University: Домівка*. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/14516/1/11.pdf> (дата звернення: 05.12.2023).

2. Невмирущий лис Микита, або надзвичайні пригоди рудого крутихвоста. *Франко:Наживо/Franko:Live*. URL: <http://surl.li/nxzhc> (дата звернення: 05.12.2023).

3. Іван Франко – Лис Микита (скорочено). *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/styslo/printit.php?tid=17810> (дата звернення: 05.12.2023).

4. Народні казки українців як засоби виховання дітей. *Про Україну*. URL: <https://we.org.ua/kultura/narodni-kazky-ukrayintsiv-yak-zasoby-vyhovannya-ditej/> (дата звернення: 05.12.2023).